

Олена Вікторівна Таран

Кафедра кримінального процесу
Національна академія внутрішніх справ
Київ, Україна
<https://orcid.org/0000-0003-4752-9924>

Станіслав Володимирович Свиріденко

Кафедра кримінальної юстиції
Національна академія внутрішніх справ
Київ, Україна
<https://orcid.org/0009-0001-9152-973X>

ПРАВОВА ВИЗНАЧЕНІСТЬ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ: ПЕРЕДУМОВИ І АКТУАЛЬНІСТЬ ДОСЛІДЖЕННЯ

Анотація. У статті обґрунтовується наукова та практична доцільність системного дослідження правової визначеності як самостійної категорії кримінального процесуального права. Зазначається, що правова визначеність, будучи невід'ємним елементом верховенства права охоплює спектр процесуальних гарантій, зокрема передбачуваність, стабільність нормативного регулювання та правозастосування, доступність і заборону довільного тлумачення, повагу до легітимних очікувань учасників провадження, забезпечення єдності судової практики. Підкреслено, що в кримінальному процесі цей принцип набуває особливої ваги, оскільки саме у цій сфері наслідки правової невизначеності вимірюються обмеженням фундаментальних прав людини: свободи, особистої недоторканності, гідності, репутації. Аргументовано, що в умовах реформ, що тривають в Україні, правового режиму воєнного стану й євроінтеграційних процесів, актуальність доктринального осмислення правової визначеності у кримінальному процесі набуває системоутворюючого значення. Звертається увага на те, що позиції Європейського суду з прав людини та Конституційного Суду України сформували розгалужену систему стандартів, які потребують узгодженого теоретичного опрацювання й інтеграції в національну доктрину кримінального процесуального права. Констатовано, що наука кримінального процесу поки не виробила цілісної теорії правової визначеності, яка б охоплювала всі її важливі виміри та забезпечувала методологічну основу для оцінки якості процесуального регулювання. Запропоновано розглядати правову визначеність як цілісне явище, що має єдине концептуальне осердя та реалізується через сукупність взаємопов'язаних характеристик, а не як суму розрізнених вимог. Окреслено напрями подальших наукових пошуків, що також утворюють дослідницькі пріоритети з цієї тематики й охоплюють концептуальне оформлення принципу, розкриття його галузевої специфіки, систематизацію міжнародних і конституційних стандартів, розроблення критеріїв та обґрунтування прикладних моделей його реалізації.

Ключові слова: правова визначеність; верховенство права; кримінальний процес; передбачуваність; якість закону; стабільність судової практики; справедливий суд; гарантії прав людини.

Olena V. Taran

Department of Criminal Procedure
National Academy of Internal Affairs
Kyiv, Ukraine

<https://orcid.org/0000-0003-4752-9924>

Stanislav V. Svyrydenko

Department of Criminal Justice
National Academy of Internal Affairs
Kyiv, Ukraine

<https://orcid.org/0009-0001-9152-973X>

LEGAL DETERMINATION IN CRIMINAL PROCESS: PREREQUISITES AND RELEVANCE OF THE RESEARCH

Abstract. *The article substantiates the scientific and practical feasibility of a systematic study of legal certainty as an independent category of criminal procedural law. It is noted that legal certainty, being an integral element of the rule of law, is not limited to requirements for the quality of the law, but covers a wider range of procedural guarantees, in particular predictability, stability of regulatory regulation and law enforcement, accessibility and prohibition of arbitrary interpretation, respect for the legitimate expectations of the participants in the proceedings, ensuring the unity of judicial practice. It is emphasized that in criminal proceedings this principle acquires particular importance, since it is in this area that the price of legal uncertainty is measured by the restriction of fundamental human rights to freedom, personal integrity, dignity and reputation. It is argued that in the context of ongoing reforms in Ukraine, the legal regime of martial law and European integration processes, the relevance of the doctrinal understanding of legal certainty in criminal proceedings acquires a system-forming significance. The focus is on the fact that the positions of the European Court of Human Rights and the Constitutional Court of Ukraine have formed an extensive system of standards that require coordinated theoretical elaboration and integration into the national doctrine of criminal procedural law. It is stated that the science of criminal procedure has not yet developed a holistic theory of legal certainty that would cover all its important dimensions and provide a methodological basis for assessing the quality of procedural regulation. It is proposed to consider legal certainty as a holistic phenomenon that has a single conceptual core and is implemented through a set of interrelated characteristics, and not as a sum of discrete requirements. The directions of further scientific research are outlined, which also form research priorities in this topic and include the conceptual formulation of the principle, the disclosure of its industry specifics, the systematization of international and constitutional standards, the development of criteria and the justification of applied models of its implementation*

Keywords: *legal certainty; rule of law; criminal process; predictability; quality of law; stability of judicial practice; fair trial; guarantees of human rights.*

ВСТУП

Правова визначеність є однією з головних складових верховенства права, визначеною в його міжнародному, конституційному, процесуальному вимірах. Як складова принципу *rule of law*, вона відіграє вирішальну роль у забезпеченні передбачуваності й стабільності правових відносин, обмеженні свавілля публічної влади та гарантуванні реального захисту прав і свобод людини. Саме ці властивості зумовлюють її особливу значущість у сфері кримінального процесу, де держава реалізує найбільш інтенсивні форми впливу, примусового втручання в сферу особистої свободи, приватності, власності й інших фундаментальних прав особи.

Незважаючи на беззаперечну актуальність, правова визначеність у кримінальному процесі переважно досліджувалася на рівні окремих публікацій або в контексті досліджень із іншої проблематики [1; 2; 3]. У спеціальній літературі здебільшого вона згадується під час вивчення загальних характеристик верховенства права або як одна з властивостей якості закону, без самостійного доктринального осмислення її специфіки, функцій і змісту стосовно кримінального провадження [4–7]. У той час, коли сучасна судова практика дедалі частіше апелює до цього поняття, а практика Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ, Суд) давно сформувала розгалужену систему стандартів правової визначеності в контексті справедливого кримінального судочинства.

Ця стаття присвячена системному дослідженню правової визначеності в кримінальному процесі, але її мета полягає не у вичерпному розкритті окремих проблем, а у формулюванні теоретичної рамки, яка обґрунтовує передумови, необхідність і доцільність такого дослідження, виявляє наявні прогалини та пропонує дослідницьку програму для наукових пошуків.

Актуальність теми зумовлена низкою взаємопов'язаних чинників, головними (глобальними) з яких можна визначити євроінтеграційний курс України, що передбачає гармонізацію кримінального процесуального законодавства з європейськими й іншими міжнародними стандартами, зокрема щодо правової визначеності. Крім того, умови воєнного стану зумовили низку нормативних відступів від процесуальних гарантій, що загострює питання меж допустимих обмежень у таких надзвичайних умовах, серед іншого й у контексті правової визначеності. Нарешті, системні реформи, що тривають, потребують концептуального підґрунтя, яке б не зводилося лише до технічного вдосконалення норм КПК України, а спиралося на системну правову цінність.

1. ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ

Поняття правової визначеності має витоки в загальній теорії права та конституційному праві. У класичній традиції воно пов'язане з принципом *nullum crimen*,

nulla poena sine lege («немає закону – немає злочину, немає закону – немає кари») та вимогою передбачуваності закону. Ключовий поштовх для сучасного розуміння правової визначеності в контексті прав людини дала практика ЄСПЛ. Вже у 1979 році в рішенні у справі «*The Sunday Times v. the United Kingdom*» (заява № 6538/74, рішення від 26.04.1979) Суд сформулював вимогу «передбаченості законом» (*prescribed by law*), яка передбачає, що норма є достатньо доступною та передбачуваною для того, щоб особа могла регулювати свою поведінку [8]. Ця логіка пізніше поширилася на процесуальне право й зокрема на кримінальне судочинство.

Важливим документом, що систематизував компоненти верховенства права і правової визначеності, зокрема на рівні міжнародного стандарту, стала Доповідь Європейської Комісії «За демократію через право» (Венеційська Комісія) «Про верховенство права» (CDL-AD(2011)003rev), ухвалена на 86-му пленарному засіданні (Венеція, 25–26 березня 2011 р.) [9]. Відповідно до цього документа правова визначеність є самостійним елементом верховенства права й охоплює вимоги щодо ясності, передбачуваності та доступності закону, а також остаточності (стабільності) судових рішень.

Принцип правової визначеності як складова верховенства права в практиці ЄСПЛ детально розроблений у рішеннях щодо стабільності остаточних судових рішень. Зокрема, у справі «*Brumărescu v. Romania*» ([GC], заява № 28342/95, рішення від 28.10.1999) Великою Палатою ЄСПЛ встановлено, що право на справедливий судовий розгляд, гарантоване ст. 6 § 1 Конвенції, передбачає повагу до принципу правової визначеності, згідно з яким, якщо суди остаточно вирішили питання, їхнє рішення за загальним правилом не може бути поставлено під сумнів [10]. У справі «*Ryabykh v. Russia*» (заява № 52854/99, рішення від 24.07.2003, ECHR 2003-IX) Суд послідовно розвинув цю логіку стосовно скасування остаточних рішень наглядовими інстанціями, підкресливши, що таке скасування порушує принцип правової визначеності [11].

Як зазначає М. А. Погорецький, українська доктрина верховенства права виробила два напрями. Так, концептуально-аксіологічний окреслює його як ціннісну основу правопорядку з акцентом на пріоритет прав людини, юридичну визначеність, заборону свавілля та гарантії справедливого суду. Операційно-процесуальний трансформує ці цінності в стандарти кримінального провадження: обмеження дискреції, вимоги пропорційності, передбачуваності й перевірюваності доказів [12, с. 277].

За результатами дослідження проблеми юридичної визначеності кримінального процесуального законодавства як складової засади верховенства права, Ю. Бут висновує, що хоча Кримінальний процесуальний кодекс України і не оперує терміном «юридична визначеність», ця вимога є обов’язковою для кримінального процесуального законодавства. Адже вона є істотною умовою довіри до діяльнос-

ті органів досудового розслідування, прокуратури та суду, які зобов'язані додержувати приписів кримінального процесуального законодавства та застосовувати їх передбачувано й послідовно. Текст кримінального процесуального законодавства відповідає вимозі юридичної визначеності, якщо він відповідає таким критеріям: чіткість і зрозумілість, однозначність тлумачення, передбачувана стабільність, легітимність очікуваних результатів. Важливо, щоб текст закону був легкодоступним, а судові рішення відповідало вимозі остаточності. За відсутності чіткості законодавчих норм чи наявності колізій необхідно застосувати найбільш сприятливий для особи спосіб тлумачення норм кримінального процесуального законодавства [13, с. 42–43].

Питання зв'язку правової визначеності з процесуальною формою розглянув Л. М. Лобойко, зазначивши, що процесуальна форма «забезпечує юридичну визначеність процедур у кримінальному провадженні, а отже, дотримання принципу верховенства права» [14, с. 22]. Ця теза, попри свою стислість, є концептуально важливою, адже вона окреслює точку перетину між процесуальною формою і правовою визначеністю.

Проте, незважаючи на значний масив публікацій, звертає увагу фрагментарний характер дослідження проблеми. Правова визначеність розглядається або як вимога до якості норм, або як властивість окремих процесуальних інститутів без системного осмислення в масштабі кримінального процесу. Тобто відсутня цілісна доктринальна модель, яка б пояснювала в чому полягає специфіка правової визначеності саме в кримінальному процесі; яка її структура; на яких стадіях і щодо яких інститутів вона має найбільше значення; як вона співвідноситься з іншими засадами провадження; яке місце їй відведено в судовій практиці.

2. МАТЕРІАЛИ ТА МЕТОДИ

Матеріали дослідження становлять взаємопов'язані групи джерел. До першої належать міжнародні правові та доктринальні документи, що закріплюють стандарти правової визначеності (Доповідь Венеційської Комісії CDL-AD(2011)003rev, Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. До другої групи належить практика ЄСПЛ, насамперед рішення у справах, в яких Суд безпосередньо формулював вимоги правової визначеності в контексті кримінального судочинства («The Sunday Times v. the United Kingdom» (заява № 6538/74, 1979), «Brumărescu v. Romania» (заява № 28342/95, 1999), «Ryabykh v. Russia» (заява № 52854/99, 2003) та ін.). Третю групу становлять наукові праці, присвячені верховенству права, якості закону та процесуальним гарантіям у кримінальному провадженні, а також судова практика.

Методологічний підхід зумовлений специфікою предмета дослідження, а саме обґрунтуванням доцільності та визначенням меж системного вивчення правової визначеності в кримінальному процесі. Оскільки стаття є концептуально-постановочною, а не вузькоприкладною, провідним є метод *доктринального синтезу*,

він дозволяє інтегрувати розрізнені наукові підходи до правової визначеності з теорії права, конституційного права, кримінального процесу та практики ЄСПЛ в єдину аналітичну рамку. Саме цей метод застосовується при побудові контурної моделі правової визначеності в кримінальному процесі. *Формально-юридичний* метод застосовується при аналізі нормативного виміру правової визначеності, а саме з'ясуванні того, яким чином ст. 8 Конституції України [16], ст. 7 КПК України та положення ЄКПЛ закріплюють або передбачають відповідні вимоги, а також при аналізі конкретних рішень ЄСПЛ як джерел стандартів. *Герменевтичний* метод необхідний для тлумачення функціонального призначення процесуальних норм через призму правової визначеності, зокрема при з'ясуванні того, чи відповідають конкретні процесуальні конструкції вимогам передбачуваності та доступності. Метод *аналізу* судової практики застосовується обмежено, для ілюстрації тези про практичний запит на доктринальне осмислення правової визначеності. У цій статті він слугує прикладним підтвердженням теоретичних тез.

3. РЕЗУЛЬТАТИ ТА ОБГОВОРЕННЯ

3.1. *Правова визначеність як компонент верховенства права. Загальна характеристика*

Верховенство права є одним із головних принципів правової держави. Численні дослідження [1; 17–21] свідчать про актуальність і складність цієї проблематики, і, як зазначає Б. Малишев, дискусія про зміст верховенства права є дуже далекою від завершення [22, с. 15]. Поряд із законністю, заборонаю свавілля та доступом до правосуддя правова визначеність виступає самостійним структурним елементом верховенства права. Це підкреслено в Доповіді Венеціанської Комісії 2011 року, де *legal certainty* визнана необхідним компонентом верховенства права поряд із принципом заборони ретроактивності з тим, щоб публічні та приватні суб'єкти могли належним чином регулювати свою поведінку [9].

У доктрині правову визначеність прийнято розуміти в кількох пов'язаних між собою значеннях. Це вимога ясності та доступності правових норм (особа має мати можливість ознайомитися із законом і зрозуміти його зміст). Саме так була сформульована вимога в рішенні у справі «*The Sunday Times v. the United Kingdom*» [8]. Це вимога передбачуваності (закон має бути сформульований із достатньою точністю, щоб особа могла передбачити правові наслідки своїх дій). Це вимога стабільності (остаточності) судових рішень (*res judicata*), яка отримала розгорнуте обґрунтування в рішеннях ЄСПЛ: «*Brumărescu v. Romania*» [10], «*Ryabykh v. Russia*» [11] та ін. Це заборона довільного тлумачення закону органами публічної влади.

У поєднанні ці виміри утворюють змістовну структуру правової визначеності. Для кримінального провадження кожен із них набуває особливої ваги, адже держава, реалізуючи кримінальне переслідування, неминуче вдається до примусових форм втручання у фундаментальні права особи й саме тоді вимога перед-

бачуваності, доступності та стабільності стає найбільш гострою. Невизначеність у таких умовах не є лише теоретичною проблемою, вона може означати незаконне позбавлення свободи, непередбачуване обмеження прав.

3.2. Передумови дослідження. Нормативний вимір

Ключовою нормативною передумовою є закріплення принципу верховенства права у ст. 8 Конституції України та у ст. 7 КПК України як першої засади кримінального провадження. Хоча ні Конституція, ні КПК України прямо не закріплюють «правову визначеність» як окремий принцип, Конституційний Суд України у своїй практиці неодноразово виводив вимоги передбачуваності та стабільності норм із конституційного принципу верховенства права.

Особливого значення набуває ця проблема в умовах правового режиму воєнного стану в Україні [23]. Законодавче розширення дискреційних повноважень органів досудового розслідування, скорочення процесуальних гарантій у зв'язку з об'єктивними обставинами виконання завдань кримінального провадження, усе це ставить питання чи відповідають ці відступи вимогам передбачуваності та пропорційності, зокрема тим мінімальним стандартам, якими не можна знехтувати навіть в умовах правового режиму воєнного стану.

Ще однією нормативною передумовою виступають євроінтеграційні зобов'язання України. Статті 6 і 7 ЄКПЛ [24], у тлумаченні ЄСПЛ, містять розгалужену систему вимог до якості закону та передбачуваності судових рішень. Ці стандарти є для України обов'язковими. Саме тому системне дослідження правової визначеності в кримінальному провадженні є водночас і дослідженням стану відповідності національної практики конвенційним вимогам.

3.3. Передумови дослідження. Доктринальний вимір

Звернення наукових пошуків до проблеми правової визначеності в кримінальному процесі зумовлене низкою причин і обставин. Так, принцип правової визначеності поки не має сталого теоретичного оформлення. Він активно використовується законодавцем, судами, міжнародними інституціями, проте його зміст наповнюється переважно через перелік ознак, елементів і вимог, що подекуди підміняють базову ідею. Тому доктринальне осмислення потрібне, щоб повернути принципу його концептуальну основу, відокремити суть від похідних проявів і збудувати теорію, в якій правова визначеність постає цілісним явищем, а не сумою розрізнених характеристик. Потрібно зауважити, що правова визначеність у кримінальному процесі не є тотожною визначеності в інших сферах права. Вона працює в умовах, де помилка правозастосування може мати незворотні наслідки, де презумпції, тягар доказування і стандарти утворюють особливу логіку. Доктринальний вимір потрібен, щоб виявити саме ту специфіку, яка надає принципу галузевого змісту, і запобігти його розчиненню в загальних формулюваннях теорії права. Також існує потреба узгодити національну традицію

з конвенційним стандартом. Прецедентна практика ЄСПЛ та позиції Конституційного Суду [25] сформували розгалужену систему вимог до якості закону, що потребує реалізації. Доктрина тут виконує посередницьку функцію, перетворює стандарти на реальний інструментарій для тих, хто щодня ухвалює рішення в межах провадження. Очевидною є потреба у визначенні відповідних критеріїв. Адже без доктринально опрацьованих критеріїв неможливо ні оцінити якість чинного регулювання, ні діагностувати його дефекти, ні обґрунтовано пропонувати зміни. Доктрина дає той інструмент, який дозволяє відрізнити припустиму гнучкість норми від руйнівної невизначеності. Нарешті, доктринальне дослідження має самоцінне значення для науки, воно формує методологічну основу, на яку спираються подальші розвідки, судова практика та підготовка юристів, забезпечуючи інтелектуальну спадкоємність.

3.4. Структура правової визначеності в кримінальному процесі. Контурна модель Спираючись на практику ЄСПЛ, КСУ й доктринальні підходи, можна запропонувати контурну модель правової визначеності в кримінальному процесі, що охоплює взаємопов'язані рівні. *Нормативно-лінгвістичний* (вимоги до якості тексту закону), а саме чіткість, зрозумілість і однозначність. Норми мають бути сформульовані так, щоб суб'єкти права могли впорядковувати свою поведінку. Недвозначність (юридична визначеність) як відсутність двозначності (багатозначності) у тексті акта. Якість приписів – це вимога, яка стосується якісних характеристик актів права, що забезпечують однозначність волі законодавця. *Темпорально-динамічний* (вимоги до стабільності правового середовища) – правова передбачуваність (прогнозованість), можливість учасників правовідносин завбачати наслідки своїх дій та юридичні наслідки застосування норм. Стабільність і усталеність, право особи розраховувати на розумну стабільність чинного законодавства та послідовність законотворчої діяльності. *Процесуально-інституційний* (вимоги до діяльності органів влади), а саме обмеження дискреційних повноважень, що передбачає наявність механізмів запобігання зловживанню владою та встановлення чітких меж дискреції. Остаточність судових рішень (*res judicata*), недопустимість необґрунтованого перегляду остаточних рішень суду. Доступність нормативних приписів як інституційний обов'язок держави забезпечити можливість особи знати свої права й обов'язки через належне оприлюднення актів. Єдність та однаковість застосування, недопущення довільного трактування норм у правозастосовній практиці. *Аксіологічно-захисний* (вимоги до захисту прав особи) – захист легітимних (правомірних) очікувань, обов'язок органів влади додержуватися своїх обіцянок. Несуперечливість правового регулювання, недопустимість одночасної дії актів одного рівня, які неоднаково регулюють те саме питання. Захист від свавільного втручання, забезпечення впевненості особи в своєму правовому становищі через стабільність юридичних умов.

3.5. Актуальність дослідження, системоутворюючий аргумент

Необхідність системного дослідження правової визначеності в кримінальному процесі обґрунтовується кількома взаємопов'язаними аргументами, а саме: (1) *доктринальна прогалина*. Як було зазначено, вітчизняна наука кримінального процесу поки не виробила цілісної теорії правової визначеності. Наукові праці звертаються до цього поняття, але не будують довкола нього системної концепції. Заповнення цієї прогалини є умовою подальшого розвитку доктрини; (2) *практичний запит*. Верховний Суд у своїй практиці неодноразово апелює до принципу правової визначеності в тому числі в кримінальних провадженнях. Проте доктринальна невизначеність змісту цього принципу стосовно кримінального процесу знижує якість мотивування та передбачуваність судових рішень; (3) *конвенційний стандарт*. Стандарти правової визначеності в кримінальному судочинстві, розроблені ЄСПЛ у практиці тлумачення статей 5, 6 і 7 ЄКПЛ, становлять обов'язкові орієнтири для України. Систематизація цих стандартів і дослідження їхнього впливу на вітчизняну практику є самостійним завданням; (4) *контекст реформ*. Судова, правова реформа, зміни до КПК України в умовах воєнного стану й євроінтеграційні процеси формують новий нормативний і практичний контекст, у якому питання правової визначеності набувають особливої гостроти. Нові виклики, серед яких цифровізація кримінального провадження [26], транснаціональні докази, процесуальна діяльність в умовах правового режиму воєнного стану потребують осмислення через призму правової визначеності; (5) *системоутворюючий потенціал*. Правова визначеність здатна виступити загальним критерієм оцінки якості кримінального процесуального законодавства й практики його застосування. Вона є тією концептуальною основою, яка поєднує різноманітні вимоги до процесуальних норм і правозастосування від якості закону до стабільності судової практики. У цьому полягає її системоутворюючий потенціал для доктрини.

3.6. Дослідницька програма, напрями подальших пошуків

Окреслені передумови доктринального дослідження правової визначеності в кримінальному процесі дозволяють сформулювати дослідницьку програму, у межах якої можлива наукова спроба цілісного опрацювання цього явища. Така програма, звісно, не претендує на охоплення всіх дотичних проблем, вона концентрується на ключових напрямках, без яких побудова теорії правової визначеності в кримінальному процесі залишається незавершеною.

На нашу думку, передусім потребує опрацювання саме концептуальне оформлення принципу, йдеться про перехід від переліку ознак і вимог до цілісної теоретичної моделі, у якій правова визначеність постає не як сума характеристик, а як єдине явище з власним осердям і похідними проявами. Це передбачає виявлення сутнісного змісту принципу, його відмежування від суміжних категорій та обґрунтування внутрішньої логіки, що пов'яже всі його елементи між собою.

Поряд із цим важливим залишається розкриття галузевої специфіки правової визначеності в кримінальному процесі. Принцип, сформульований у загально-теоретичних координатах, потребує переведення в координати галузі та з'ясування його особливостей у кримінальному процесі, тобто його галузевого змісту.

Не менш значущим є завдання систематизації конвенційних і конституційних стандартів. Позиції ЄСПЛ і Конституційного Суду України, попри їх безумовний авторитет, наразі функціонують у науковому обігу як сукупність окремих формул, що потребує об'єднання в єдину аналітичну рамку. Така систематизація має не лише впорядкувати наявний матеріал, а й узгодити його з національною доктриною кримінального процесу так, щоб ці стандарти стали органічною частиною теоретичної моделі.

Тут також відкривається можливість спроби розроблення критеріїв, за якими можна оцінювати відповідність чинного кримінального процесуального регулювання вимогам правової визначеності, діагностувати його дефекти й обґрунтовувати напрями вдосконалення. Саме цей напрям перетворює доктринальні висновки на робочий інструментарій, придатний для аналізу як чинного закону, так і законопроектних ініціатив.

Окремої уваги заслуговують прикладні аспекти реалізації принципу в практиці кримінального провадження. Йдеться про опрацювання моделей, які забезпечують перенесення теоретичних положень у площину правозастосування, у діяльність слідчого, прокурора, суду, сторони захисту, без чого доктрина ризикує залишитися відокремленою від процесуальної реальності, заради якої вона створюється.

ВИСНОВКИ

Здійснений аналіз дозволяє висловити думку, що правова визначеність у кримінальному провадженні є явищем, яке потребує самостійного доктринального осмислення й не може бути зведене до окремих вимог чи технічних характеристик правового регулювання. Її дослідження зумовлене низкою обставин серед яких: відсутність сталого теоретичного оформлення самого принципу, особлива чутливість кримінально-процесуальної сфери до якості права, потреба узгодження національної традиції з конвенційним і конституційним стандартами та необхідність напрацювання критеріїв для оцінки правового регулювання.

Запропонований підхід виходить із того, що правова визначеність є цілісним явищем, у якому всі характеристики як-от чіткість, передбачуваність, стабільність, єдність судової практики, повага до легітимних очікувань постають не самостійними принципами, а проявами єдиної основи. Такий ракурс дозволяє подолати ситуацію, в якій принцип розчиняється в переліку ознак, і відкриває можливість для його теоретичного оформлення як властивості кримінального процесуального права зберігати свою впізнаваність у часі, просторі та змісті правозастосуван-

ня. Саме ця властивість забезпечує функціонування кримінального провадження як правової форми, а не як ситуативної реакції влади, і встановлює межі, поза якими процесуальний примус перетворюється на свавілля.

Отже, подальше розгортання цього напряму потребує концептуального опрацювання основи принципу правової визначеності, розкриття його галузевої специфіки, систематизації конвенційних і конституційних стандартів, формування критеріїв та обґрунтування прикладних моделей реалізації, що дозволить наблизити теорію до тієї процесуальної дійсності, заради якої вона створюється.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- [1] Козюбра М. І. Верховенство права і Україна. *Право України*. 2012. № 1/2. С. 30–64.
- [2] Кучук А. М. Верховенство права як аксіологічна складова національної системи права. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 3. С. 566–573. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-3/127>.
- [3] Смородинський В. Правова визначеність. *Філософія права і загальна теорія права*. 2021. № 2. URL: <https://doi.org/10.21564/2707-7039.2.242858>.
- [4] Рабінович П. М. Верховенство права в інтерпретації Конституційного Суду України. *Інтернет-видання «Юриспруденція он-лайн»*. URL: <https://lawyer.org.ua/?d=668&i=&w=r>;
- [5] Берназюк Я. О. Застосування принципу верховенства права (правовладдя) для вирішення колізій у законодавстві. *Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління*. 2022. № 4(22). С. 80–98. URL: [https://doi.org/10.32689/2617-9660-2022-4\(22\) - 80-98](https://doi.org/10.32689/2617-9660-2022-4(22) - 80-98).
- [6] Петечел Н. М. Реалізація принципу верховенства права у практиці Європейського Суду з прав людини. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2024. № 86(5). URL: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.86.5.48>.
- [7] Наукова концепція розвитку законодавства України: обґрунтування та прогнозування напрямів правотворчої діяльності : монографія / за заг. ред.: Р. О. Стефанчука, Н. С. Кузнецової. Київ : Юрінком Інтер, 2025. 1060 с.
- [8] The Sunday Times v. the United Kingdom. Application No. 6538/74. Judgment of the European Court of Human Rights, 26 April 1979. *HUDOC*. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57584>
- [9] Venice Commission. Report on the Rule of Law, adopted at its 86th Plenary Session (Venice, 25–26 March 2011). CDL-AD(2011)003rev. URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2011\)003rev-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2011)003rev-e).
- [9¹] Доповідь про верховенство права. *Право України*. 2011. № 10. С. 168–184. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/CDL_AD_2011_003_rev_2011_04_04.pdf
- [10] Brumărescu v. Romania [GC]. Application No. 28342/95. Judgment of the European Court of Human Rights, 28 October 1999. ECHR 1999-VII. *HUDOC*. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-583373>
- [11] Ryabikh v. Russia. Application No. 52854/99. Judgment of the European Court of Human Rights, 24 July 2003. ECHR 2003-IX. *HUDOC*. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-61261>
- [12] Погорецький М. А. Верховенство права у кримінальному процесуальному доказуванні: методологія та практика застосування. *Вісник Національної академії правових наук України*. Т. 32. № 3. 2025. С. 275–299. URL: <https://doi.org/10.31359/1993-0909-2025-32-3-275>.

- [13] Бут Ю. Юридична визначеність кримінального процесуального законодавства як складова засади верховенства права. *Юридичний вісник*. 2024. 6. С. 39–45 URL: <https://doi.org/10.32782/yuv.v6.2024.5>
- [14] Лобойко Л. М., Банчук О. А. Кримінальний процес : навч. посіб. Київ : Ваіте, 2014. 280 с. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/9/2/358176.pdf>
- [15] Демчук П. Законність та правова визначеність у кримінальному праві: питання розмежування. *Вісник Львівського університету. Серія «Юридична»*. 2020. Вип. 71. URL: <http://dx.doi.org/10.30970/vla.2020.71.089>
- [16] Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
- [17] Рабінович П. М. Верховенство права як соціально-природний феномен (контури ідеалу). *Право України*. 2010. № 3. С. 19–23. URL: https://pravoua.com.ua/storage/files/magazines/files/content-pravoukr-2010-3-pravoukr_2010_3-1.pdf
- [18] Михайленко В. В. Верховенство права як засада кримінального провадження. *Приватне та публічне право*. 2017. № 4. С. 128–133. URL: https://www.pp-law.in.ua/archive/4_2017/29.pdf
- [19] Максимов С. І. Верховенство права: світоглядно-методологічні засади. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». Серія «Філософія»*. 2016. № 4(31). С. 27–35. URL: <https://doi.org/10.21564/2075-7190.31.101652>
- [20] Головатий С. П. Верховенство права (правовладдя): як його тлумачить Венеційська комісія. *Право України*. 2011. № 10. С. 154–167. URL: <https://ccu.gov.ua/library/verhovenstvo-prava-pravovladdya-yak-yogo-tlumachyt-veneciyska-komisiya>
- [21] Сергеева Д. Б., Погорельський М. А. Верховенство права у практиці застосування заходів: між ефективністю кримінального переслідування та захистом свободи особи. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2026. Вип. 1. Ч. 3. С. 136–151. URL: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2026.01.3.21>
- [22] Малишев Б. В. Принцип верховенства права (теоретико-правовий аспект). *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 8. С. 14–20. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bmj_u_2012_8_4
- [23] Таран О., Сандул О., Рогатюк І., Боднар В. Захист АЕС за міжнародним гуманітарним правом. Міжнародний збройний конфлікт в Україні. *Ядерна та радіаційна безпека*. 2022. № 4(96). С. 39–44. URL: [https://doi.org/10.32918/nrs.2022.4\(96\).05](https://doi.org/10.32918/nrs.2022.4(96).05)
- [24] Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004
- [25] Каталог юридичних позицій Конституційного Суду України (за рішеннями, висновками) 3. Основи конституційного ладу. Загальні принципи 3.4. Верховенство права. URL: <https://ccu.gov.ua/storinka-knygy/34-verhovenstvo-prava>
- [26] Погорельський М. А. Забезпечення прав людини в цифровому доказуванні як умова реалізації принципу верховенства права та постановлення справедливого вироку. *Право України*. 2025. № 9. С. 60–74. URL: https://pravoua.com.ua/uk/store/pravoukr/pravo_2025_9/pravo_2025_9-s4490

REFERENCES

- [1] Koziubra, M. I. (2012). Rule of law and Ukraine. *Law of Ukraine*, 1/2, 30–64.
- [2] Kuchuk, A. M. (2023). The rule of law as an axiological component of the national legal system. *Juridical Scientific and Electronic Journal*, 3, 566–573. Retrieved from <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-3/127>.

- [3] Smorodynskiy, V. (2021). Legal certainty. *Philosophy of Law and General Theory of Law*, 2. Retrieved from <https://doi.org/10.21564/2707-7039.2.242858>.
- [4] Rabinovych, P. M. Rule of law in the interpretation of the Constitutional Court of Ukraine. *Jurisprudence Online*. Retrieved from <https://lawyer.org.ua/?d=668&i=&w=r>.
- [5] Bernaziuk, Ya.O. (2022). Application of the rule of law principle for resolving conflicts in legislation. *Expert: Paradigms of Legal Sciences and Public Administration*, 4(22), 80–98. Retrieved from [https://doi.org/10.32689/2617-9660-2022-4\(22\) – 80–98](https://doi.org/10.32689/2617-9660-2022-4(22) – 80–98).
- [6] Petechel, N. M. (2024). Implementation of the rule of law principle in the case law of the European Court of Human Rights. *Scientific Bulletin of Uzhhorod National University. Series «Law»*, 86(5). Retrieved from <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.86.5.48>.
- [7] Stefanchuk, R. O., & Kuznietsova, N. S. (Eds.). (2025). *Scientific concept of the development of Ukrainian legislation: Substantiation and forecasting of law-making activities*. Kyiv: Yurinkom Inter.
- [8] The Sunday Times v. the United Kingdom. (1979, April 26). Application No. 6538/74. Judgment of the European Court of Human Rights. *HUDOC*. Retrieved from <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57584>
- [9] Venice Commission. (2011). *Report on the Rule of Law*, adopted at the 86th Plenary Session (Venice, 25–26 March 2011), CDL-AD(2011)003rev. Retrieved from [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2011\)003rev-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2011)003rev-e)
- [10] Brumărescu v. Romania [GC]. (1999, October 28). Application No. 28342/95. Judgment of the European Court of Human Rights. *ECHR Reports 1999-VII*. Retrieved from <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-583373>
- [11] Ryabykh v. Russia. (2003, July 24). Application No. 52854/99. Judgment of the European Court of Human Rights. *ECHR Reports 2003-IX*. Retrieved from <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-61261>
- [12] Pohoretskyi, M. A. (2025). Rule of law in criminal procedural evidence: Methodology and practice of application. *Journal of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine*, 32(3), 275–299. Retrieved from <https://doi.org/10.31359/1993-0909-2025-32-3-275>.
- [13] But, Yu. (2024). Legal certainty of criminal procedural legislation as a component of the rule of law principle. *Legal Bulletin*, 6, 39–45. Retrieved from <https://doi.org/10.32782/yuv.v6.2024.5>
- [14] Loboiko, L. M., & Banchuk, O. A. (2014). *Criminal procedure*. Kyiv: Vaite. Retrieved from <https://www.osce.org/files/f/documents/9/2/358176.pdf>
- [15] Demchuk, P. (2020). Legality and legal certainty in criminal law: Issues of differentiation. *Bulletin of Lviv University. Series «Law»*, 71. Retrieved from <http://dx.doi.org/10.30970/vla.2020.71.089>
- [16] Constitution of Ukraine (1996, June). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
- [17] Rabinovych, P. M. (2010). Rule of law as a socio-natural phenomenon (Contours of the ideal). *Law of Ukraine*, 3, 19–23. Retrieved from https://pravoua.com.ua/storage/files/magazines/files/content-pravoukr-2010-3-pravoukr_2010_3-1.pdf
- [18] Mykhailenko, V. V. (2017). Rule of law as a principle of criminal proceedings. *Private and Public Law*, 4, 128–133. Retrieved from https://www.pp-law.in.ua/archive/4_2017/29.pdf
- [19] Maksymov, S. I. (2016). Rule of law: Worldview and methodological foundations. *Bulletin of Yaroslav Mudryi National Law University. Series «Philosophy»*, 4(31), 27–35. Retrieved from <https://doi.org/10.21564/2075-7190.31.101652>.

- [20] Holovaty, S. P. (2011). Rule of law: Interpretation by the Venice Commission. *Law of Ukraine*, 10, 154–167. Retrieved from <https://ccu.gov.ua/library/verhovenstvo-prava-pravovladdya-yak-yogo-tlumachyt-veneciyska-komisiya>
- [21] Serhieieva, D. B., & Pohoretskyi, M. A. (2026). Rule of law in the practice of applying preventive measures: Between effectiveness of criminal prosecution and protection of individual liberty. *Analytical and Comparative Jurisprudence*, 1(3), 136–151. Retrieved from <https://doi.org/10.24144/2788–6018.2026.01.3.21>
- [22] Malyshev, B. V. (2012). Principle of the rule of law (Theoretical and legal aspect). *Bulletin of the Ministry of Justice of Ukraine*, 8, 14–20. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/bmju_2012_8_4
- [23] Taran, O., Sandul, O., Rohatiuk, I., & Bodnar, V. (2022). Protection of nuclear power plants under international humanitarian law. International armed conflict in Ukraine. Nuclear and radiation safety. *Nuclear and Radiation Safety*, 4(96), 39–44. [https://doi.org/10.32918/nrs.2022.4\(96\).05](https://doi.org/10.32918/nrs.2022.4(96).05)
- [24] Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms. (1950). Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004
- [25] Constitutional Court of Ukraine. *Catalogue of legal positions of the Constitutional Court of Ukraine: Fundamentals of the constitutional order. General principles. 3.4. Rule of law*. Retrieved from <https://ccu.gov.ua/storinka-knygy/34-verhovenstvo-prava>
- [26] Pohoretskyi, M. A. (2025). Ensuring human rights in digital evidence as a condition for implementation of the rule of law principle and delivery of a fair judgment. *Law of Ukraine*, 9, 60–74. Retrieved from https://pravoua.com.ua/uk/store/pravoukr/pravo_2025_9/pravo_2025_9-s4490

Олена Вікторівна Таран

Доктор юридичних наук, професор
Завідувач кафедри кримінального процесу
Національна академія внутрішніх справ
03035, пл. Солом'янська, 1, Київ, Україна
e-mail: helentaran2017@gmail.com

Olena V. Taran

Doctor of Law, Professor
Head of the Department of criminal procedure
National Academy of Internal Affairs
03035, 1 Solomyanska Sq., Kyiv, Ukraine
e-mail: helentaran2017@gmail.com

Станіслав Володимирович Свириденко

Кандидат юридичних наук, доцент
Доцент кафедри кримінальної юстиції
Національна академія внутрішніх справ
03035, пл. Солом'янська, 1, Київ, Україна

Stanislav V. Svyrydenko

Candidate of Law, Associate Professor

Associate Professor of the Department of Criminal Justice

National Academy of Internal Affairs

03035, 1 Solomyanska Sq., Kyiv, Ukraine

Рекомендоване цитування: Таран О. В., Свириденко С. В. Правова визначеність у кримінальному процесі: передумови і актуальність дослідження. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2026. Том 33. № 3. С. 371–385. <https://doi.org/10.31359/1993-0909.2026.33.3.371>.

Suggested Citation: Taran, O. V., & Svyrydenko, S. V. (2026). Legal Determination in Criminal Process: Prerequisites and Relevance of the Research. *Journal of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine*, 33(3), 371–385. <https://doi.org/10.31359/1993-0909.2026.33.3.371>.

Дата першого надходження статті до видання: 19.05.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 21.06.2026

Дата публікації (оприлюднення): 30.09.2026

Ця робота ліцензується відповідно до

Creative Commons Attribution 4.0 International License